

УДК 340

О.В. Кривов'яз
кандидат юридичних наук
доцент кафедри теорії та історії держави та права
Університет економіки та права «КРОК»

Правова культура юриста в сучасних умовах розвитку суспільства

У статті досліджуються методологічні основи, етапи та особливості формування правової культури юриста в сучасних умовах розвитку суспільства.

Ключові слова: *правова держава, правова культура, професійно-правова культура юриста.*

О.В. Кривовяз
кандидат юридических наук
доцент кафедри теорії та історії государства и права
Университет экономики и права «КРОК»

Правовая культура юриста в современных условиях развития общества

В статье исследуются методологические основы, этапы и особенности формирования правовой культуры юриста в современных условиях развития общества.

Ключевые слова: *правовое государство, правовая культура, профессионально-правовая культура юриста.*

О. Kryvoviaz
Ph.D., Assistant Professor of Theory and History
of Theory and History of and Law Department
«KROK» University

Legal culture of lawyer in modern conditions of society development

Methodological bases, stages of formation and the peculiarities of the legal culture of lawyers in the present conditions of society explored in the article.

Keywords: *constitutional state, legal culture, professional culture of lawyer.*

Постановка проблеми

Ні для кого не є таємницею, що Україна розвивається на засадах демократичної, соціальної та правової держави, а високий рівень правової культури – одне з основних завдань українського суспільства. Правова культура завжди сприймається як

характерна ознака демократичної та правової держави. Саме тому сучасне українське суспільство потребує негайного підвищення рівня своєї правової культури. Особливо актуальним це є для юристів під час проведення реформ судової та правоохоронної систем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблеми правової культури у своїх працях детально досліджували С. Алексєєв, В. Бабкін, А. Венгеров, І. Голосніченко, О. Зайчук, Н. Оніщенко, І. Осика, В. Копейчиков, Є. Назаренко, М.І. Магузов, В. Сальников, В. Селіванов, Т. Синюкова, О. Скакун, Ю. Шемшученко, В. Шишкін, І. Яковюк та інші. Однак, зважаючи на здійснення в Україні реформи судової та правоохоронної систем, особливої актуальності набуває питання правової культури юристів, що залишається в юридичній науці недостатньо висвітленим.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Зміни, що відбуваються у всіх сферах життя суспільства в Україні, та необхідність їх правового врегулювання спричиняє необхідність розгляду правової культури з нових ракурсів. Особливо це стосується правової культури юристів. Адже саме права культура є найважливішим чинником, що сприяє становленню правової системи держави і демократичних підвалин суспільства, впливає на регулювання всього спектра соціальних відносин у ньому, підтримує і закріплює його цілісність, стабільний правопорядок.

Формулювання цілей статті

Метою цього дослідження є визначення загальнотеоретичних основ професійно-правової культури юриста та характеристика перспектив її розвитку в сучасних умовах реформування правоохоронної та судової систем.

Виклад основного матеріалу дослідження

Для досягнення мети дослідження необхідно розглянути відповідні правові позиції щодо розкриття поняття «права культура» та шляхи подолання проблем, які виникають на шляху її формування й розвитку.

Права культура – це складова частина загальної культури, сукупність факторів, що характеризують рівень правосвідомос-

ті, правовідносин, досконалості законодавства, організації роботи з його дотримання, стан законності та правопорядку [9]. Вважаємо правильною думку українських учених, які стверджують, що права культура не зводиться лише до правосвідомості громадян суспільства. Так, В.В. Копейчиков визначив, що права культура – це система правових цінностей, що відповідають рівню досягнутого суспільством правового прогресу і відображають у правовій формі стан свободи особи, інші найважливіші соціальні цінності [3, с. 140].

Залежно від носія правової культури її поділяють на права культуру суспільства, права культуру особи та права культуру професійної групи. В реальному житті ці види правової культури взаємозалежні: права культура суспільства не може існувати поза правовою культурою особи, вона є умовою та водночас результатом культурно-правової діяльності професійних груп у галузі права. Права культура суспільства охоплює всі правові явища в динаміці їхнього розвитку, характеризується та визначається станом загальної культури населення, якістю національного законодавства, існуванням гарантій захисту прав і свобод людини і громадянина, рівнем правосвідомості, станом правопорядку, законності та юридичної практики. Права культура особи складається з правової свідомості, правових знань, правових переконань, правової поведінки, діяльності з реалізації норм права, правових почуттів та передбачає її соціально-правову активність, нетерпимість до протиправної діяльності [8, с. 564]. Основним призначенням правової культури в сучасних умовах розвитку правової держави та громадянського суспільства є сформувати активну модель особистості, якій не байдужі суспільні процеси, що відбуваються довкола неї, і яка є активним членом суспільства.

Найбільш цікавим для нас є розгляд правової культури професійної групи, зокрема професійно-правової культури юристів, що визначається часто як одна з форм правової культури суспільства і ви-

ступає у вигляді системи правових поглядів, знань, почуттів, ціннісних орієнтацій та інших структурних утворень правової культури тієї спільноти людей, які професійно займаються юридичною діяльністю, що потребує спеціальної освіти і практичної підготовки. Кожний напрям юридичної діяльності вносить свою специфіку до правової культури з боку її представників, виступає основою формування особливого виду правової культури, характерного для представників тих чи інших юридичних спеціальностей.

Високий рівень професійної культури юриста – нагальна вимога сьогодення, оскільки від професійної культури фахівців у галузі права безпосередньо залежить успішне розв'язання актуальних проблем державотворчого процесу. Крім того, з розвитком сучасного суспільства, здійсненням великих перетворень у соціальній, політичній, економічній сферах людської діяльності, природно відбуваються і певні зміни в юриспруденції, самому характері юридичної діяльності, спеціалізації правової практики. Наприклад, помітно зростають значення і престижність юридичної діяльності. Вона все більше визнається з боку суспільства на різних рівнях державно-політичної системи соціального середовища, стає важливим чинником розбудови громадянського суспільства і правової держави. Забезпечення охорони прав та інтересів людини, впровадження норм міжнародного права у внутрішнє законодавство України ставлять перед юристами нові, складні завдання щодо вдосконалення форм і методів роботи в сучасному суспільстві. Крім того, активні реформи судової та правоохоронної систем також вносять істотні корективи як у зміст правового регулювання відносин в економічній, політичній, соціальній та духовній сферах, так і застосуванні нових методів і форм при реалізації сучасного законодавства.

Отже, формування правової культури юристів є надзвичайно актуальним питанням для сучасного українського суспільства. Цей процес можна розглядати у двох аспектах. З однієї сторони – це по-

стійний вплив на особу юриста всіх умов соціального середовища, що можуть бути як позитивними, так і негативними чинниками впливу, походження яких пов'язане насамперед з правовою та політичною системами. З іншої сторони – формування правової культури юриста відбувається як самостійна, суб'єктивна, цілеспрямована та організована діяльність власне юриста, метою якої є досягнення високого професійного рівня.

Важливим аспектом реформ судової та правоохоронної систем України є визначення ролі та місця юридичної освіти в системі вищої школи в умовах утворень соціально-економічних відносин та інтеграції нашої країни в світове співтовариство. Україні потрібні висококваліфіковані та професійні кадри, здатні впроваджувати в національну юридичну практику міжнародні стандарти прав людини, визнані та закріплені в національному законодавстві нашою державою. Тому вважаємо доречною пропозицію про введення єдиного кваліфікаційного іспиту, який складатимуть усі юристи – випускники магістратури, що має стати першим кроком у доступі до професії. Тобто, за результатами цього іспиту має оголошуватися конкурс на основні правничі професії: судді, адвоката, прокурора і нотаріуса. В Україні катастрофічно знизився рівень вимог до студентів, особливо до заочної форми навчання. Той рівень вимог та контролю, який є на заочній формі, не дає нам можливості говорити про перспективу отримання якісної юридичної освіти в такому форматі. Адже саме під час навчання у виші, в майбутнього юриста закладаються підвалини професійної правової культури.

Передумовою для забезпечення належного рівня правової культури, як кожної людини, так і всього суспільства, є положення ст. 57 Конституції України: «Кожному гарантується право знати свої права та обов'язки» [5]. Відповідно, забезпечити реалізацію суб'єктивних прав і юридичних обов'язків у суспільстві можна тільки за умови високого рівня професійної правової культури юристів. Правова культура юристів має свої особливості

та відрізняється від правової культури інших громадян не стільки елементами структури, скільки змістом. Для неї характерні більш повні правові знання, вміння застосовувати їх на практиці. Тому повинні пред'являтися високі вимоги і до рівня правової культури суддів, працівників правоохоронних органів, юрисконсультів місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій, усіх спеціалістів у галузі права. Від правової культури юристів залежить відповідне забезпечення механізму правового регулювання, якості законотворчості, застосування права, контрольно-наглядової, судової, правоохоронної та інших правових форм діяльності держави [6, с. 45].

Разом із тим, щоб усі вказані фактори сприяли ефективному забезпеченню прав людей, необхідна висока якість правосуддя, яка визначається рівнем загальної і правової культури суддів. У свою чергу юридична професія вимагає володіння не тільки правовою культурою, а й психологічною, моральною, політичною, економічною, інформаційною та іншими, що становлять деонтологічні засади професіоналізму [7, с. 115]. Саме від моральних якостей особи, що займається юридичною практикою, залежить життя, здоров'я, честь, гідність, свобода громадян. Робота юриста прямо впливає на долі людей, на їхні взаєностосунки. Моральні якості юриста (чесність, непідкупність, вірність духу та букві закону, дотримання рівності всіх перед законом) не тільки впливають на долю людини, а й ставлять її у залежність від юриста: клієнта, підозрюваного, обвинувачуваного тощо. Таким чином, діяльність юриста за своєю специфікою глибоко втручається у сферу моралі, тому повинна взаємодіяти з моральними вимогами, особливостями юридичної діяльності та потребує від юриста сформованої морально-правової культури.

Окрім того, у практичній діяльності юристи повинні дотримуватися норм службової етики. Правова культура юриста не можлива без його високої правосвідомості та моральності. Невід'ємними елементами правової культури юриста

слід вважати його кваліфікованість і компетентність, бажання постійно оновлювати знання в галузі права, бути прикладом законослухняності. Отже, про рівень правової культури юриста свідчать його юридичні знання, досвід роботи, правові установки, ціннісні орієнтири. Виховання морально-правової культури в юристів, на нашу думку, неможливе без усвідомленого співвідношення професійних (юридичних) цілей і завдань з проблемами морально-правового характеру.

Специфіка юридичної роботи включає потенційну небезпеку професійної деформації особи, що виявляється в актах бюрократизму, формалізму, втрати самоконтролю, відповідального ставлення до справи, у проявах грубості, антигуманності тощо. Тому, на нашу думку, підвищити рівень правової культури можна, удосконалюючи правове навчання й морально-правове виховання.

Суттєво впливають на правову культуру юриста і правові цінності. Йдеться про піднесення рівня культури правового спілкування між різними суб'єктами права. Правова культура юриста, безумовно, спрямована на збереження і примноження культурної цінності права. Адже творча діяльність, духовно-інтелектуальні здібності юриста сприяють розвитку існуючої правової системи. Тут не обійтися без юридичної творчості, глибоких знань. Отже, професійна культура юриста повинна бути безпосередньо пов'язана з його певним правовим статусом і зумовлюється специфікою професійної діяльності, яка характеризується, насамперед, професіоналізмом та продуктивністю. В умовах системного процесу демократизації й побудови громадянського суспільства формується нова правова реальність і відбувається поступове звільнення її від ідеологічних міфів і догм. Однак цей процес не можливий без ефективної роботи одного з численних носіїв правової культури – юристів, які завдяки соціалізації та сформованим морально-правовим поглядам у змозі захистити інтереси особи й держави.

У сучасних умовах низький рівень правової культури є одним із істотних фак-

торів загострення правової та політичної кризи в Україні, що відбувається в умовах соціальної напруженості, відсутності суспільної згоди, наявності внутрішніх економічних, політичних і соціальних конфліктів.

Висновки

Важливою вимогою сьогодення є потреба нового правового осмислення поняття професійно-правової культури юриста, створення цілісної концепції її формування за неухильного дотримання прав людини, принципу верховенства права, соціальної справедливості, демократії і гуманізму. На юристі сходяться майже всі юридичні явища й категорії справ, фокусуються різноманітні правові зв'язки та процеси, а тому без правового виховання

й навчання, знань, навичок, вмінь успішне вирішення правових завдань не можливе. Юрист виступає в багатьох якостях: громадянина, суб'єкта права, суб'єкта правовідносин, а тому саме професійно-правова культура юриста поєднує риси та ознаки правової культури суспільства, особи та професійної групи. Формування професійної культури юриста є динамічним процесом, оскільки відбувається як під час здобуття юридичної освіти, так і в процесі практичної професійної діяльності. Отже, професійну культуру юриста можна розглядати як певну професійну рису, що характеризується широким спектром норм, принципів, правил поведінки, що встановлюються як у процесі отримання знань, так і за здійснення практичної діяльності.

Література

1. Великий енциклопедичний юридичний словник / За ред. акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. – 992 с.
2. Головченко В., Черней В. Правова та політична культура в українському суспільстві // Юридичний вісник України. – 2002. – 2-8 березня (№9). – С. 6-7.
3. Загальна теорія держави і права. Навч. посіб. / А.М. Колодій, В.В. Копейчиков, С.Л. Лисенков та інші; За редакцією В.В. Копейчикова. – К.: Юрінком, 1999. – 312 с..
4. Колесниченко К. Правова культура в умовах розбудови незалежної України: поняття, структура // Право України. 2001. – № 4. – С. 21-23.
5. Конституція України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> – Заголовок з екрану.
6. Легуша С.М. Стан та перспективи формування правової свідомості та правової культури громадян в період державотворення в Україні // Держава і право: 36. наук. праць. Юридичні і політичні науки. Вип. 12. – Київ, 2001. – С. 42-47.
7. Скакун О.Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс) : [підручник] / Скакун О.Ф. – Х. : Еспада, 2014. – 776 с.
8. Теорія держави і права: Академічний курс: Підруч. / За ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 688 с.